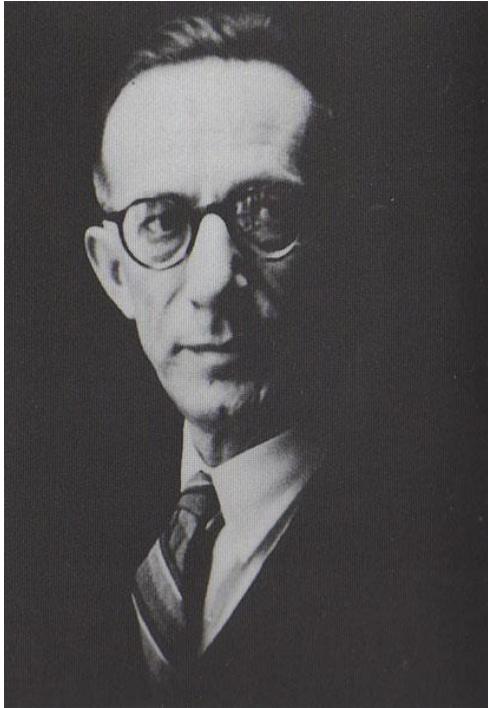

130. година од рођења академика Сенише Станковића

Развој биолошких наука код нас није могуће одвојити од имена проф. Сенише Станковића. Његова реч, теоријска мисао, начин дефинисања научне проблематике и настојања на проучавању живота као јединствене и недељиве целине, широко су прихватани и, истовремено, били су водиља за широк круг његових следбеника и ученика. Проф. Станковић је био истакнути педагог, плодан писац уџбеника, научних радова, популаризатор науке, један од водећих неимара целокупног послератног развита биолошких наука код нас. Окупивши све тадашње научнике заинтересоване за савремена кретања у биологији, удруженим снагама су се борили против изолованости и затворености факултета и института, залажући се за мултидисциплинарно и интердисциплинарно повезивање. У оваквој атмосфери и са оваквом идејом у оквиру Српске академије наука је 31. маја 1947. године формиран Институт за екологију и биогеографију, чији је први управник и вишегодишњи директор био проф. Сениша Станковић. Спајањем Института за екологију и биогеографију и Института за физиологију развића, генетику и селекцију 1956. настао је Биолошки институт, чији је дугогодишњи директор такође био проф. Станковић. Биолошки институт је 1968. прво променио име у Институт за биолошка истраживања, да би 1974. добио садашњи назив Институт за биолошка истраживања „Сениша Станковић“ у част своме оснивачу и дугогодишњем директору и визионару, изузетном научнику и професору академику Сениши Станковићу.

Сениша Станковића (1892–1974), великан који је својим научним радом оставио дубок траг на пољу српске и европске биолошке науке, један од утемељивача еколошког правца у биологији, члан Српске академије наука и уметности, професор Универзитета у Београду, уредник научних часописа, члан редакција и научних друштава, био је и свестрано ангажован политичар и високи функционер, председник Антифашистичке

скупштине народног ослобођења Србије (АСНОС), председник Президијума Народне скупштине Србије, председник Академијског савета Југославије, а гајио је и посебну љубав према музици, свирао је флауту и био члан универзитетског камерног музичког удружења *Collegium musicum*.

Академик Синиша Станковић рођен је 26. марта 1892. године у Зајечару од оца Ђорђа и мајке Драге. Основну школу и прва два разреда гимназије завршио је у Неготину, а потом се 1906. године преселио у Београд где је средњошколско школовање завршио у Трећој београдској гимназији, 1910. године. Школовање је наставио на Универзитету у Београду где изучава зоологију са ботаником. До избијања Првог светског рата 1914. године је апсолвирао, а по избијању светског рата прекида студије и ступа у српску војску као добровољац Дунавског артиљеријског пука, а затим од краја 1914. служи у Другом пешадијском пуку „Књаз Михаило“ (Гвозденом пуку). У повлачењу српске војске и цивила, преко Охридског језера и западног дела Македоније долази у Солун, а затим на острво Крф одакле је са групом ђака и студената 1915. године пребачен у Француску. У Француској је наставио студије и 1918. у Греноблу, код професора зоологије Луја Лежеа (Louis Léger), полаже дипломски испит и завршава студије. У Зоолошком заводу у Греноблу наставио је специјалистичке студије опште и примењене зоологије. Докторски испит из зоологије полаже на Универзитету у Греноблу, јуна 1921. Тема докторске тезе били су морфологија и исхрана младунаца риба ципринида, систематика и дистрибуција нове врсте кокцидија, паразита слатководних риба („*Étude sur la morphologie et la nutrition des alevins de poissons cyprinides – thèse principale; Systématique et répartition des Coccidies des poissons d'eau douce – these complémentaire*“).

По повратку у земљу почиње да ради у Зоолошком заводу Филозофског факултета Универзитета у Београду и прикључује се раду групе научних радника који су се бавили проучавањем живог света у нашим водама. Већ је 1921. постављен на место асистента у Зоолошком заводу, наредне године унапређен је у доцента, а за две године у ванредног професора. Године 1934. стекао је звање редовног професора зоологије, а 12. фебруара исте године изабран је за дописног члана Српске краљевске академије.

Током Другог светског рата и окупације Синиша Станковић наставља да обавља дужност редовног професора и управника Зоолошког завода, а од 1941. поверено му је

управљање Ботаничком баштом и Заводом, чиме се уз прекиде због хапшења бави до пензионисања 1942. године, да би 1943. био разрешен и свих дужности на Универзитету. Одмах потом је поново ухапшен, а марта 1944. године пребачен је у логор на Бањици где је био осуђен на смрт. Ипак је успео да избегне пресуду и извуче се и да се као активиста укључи у обнављање Универзитета и тако започне своју политичку каријеру. Постављен је за члана комисије чији је задатак био да се установи стање на Универзитет и предузму мере обнове Универзитета. Такође је постављен за председника Народног фронта Београда и Антифашистичке скупштине народног ослобођења Србије (АСНОС).

За редовног члана Српске академије наука изабран је 2. марта 1946. године на предлог Ж. Ђорђевића, М. Миланковића, И. Ђаје, А. Билимовића и В. Мишковића. После Другог светског рата постављен је за редовног професора Природно-математичког факултета и редовну универзитетску наставу је обављао до 1962. године.

Са супругом Даринком Ђорђевић, којом се оженио у Паризу 1920. године Синиша Станковић је имао два сина, Ивана, доктора офталмологије и Владана, редовног професора облигационог права на Правном факултету у Београду.

Целог свог радног века Синиша Станковић се бавио педагошким радом и био је омиљен професор међу студентима. Студенти су волели његова предавања због начина на који је говорио, логичности и тачности у изражавању. У лабораторијском раду је био прецизан и стрпљив, што је студентима уливало снагу и жељу за радом. Синиша Станковић је био ерудита и визионар. Његове идеје и теорија су биле смеле, а истовремено је био поборник егзактног научног рада.

Синиша Станковић је био веома активан у политичком и друштвеном животу и био предан педагошком раду, али је предност давао науци и научном раду. На научни рад Синише Станковића велики утицај су имале идеје Светозара Марковића и Чарлса Дарвина које је популаризовао, али истовремено развијао нове правце у истраживању и уводио нове дисциплине у наставу. Активно је учествовао у развоју природних наука код нас са посебним занимањем за животну средину. Био је изузетан посматрач природних појава и лако је уочавао дубљи смисао у њима, видео везу између организама и средине у којој живе. За Синишу Станковића жива бића су интегрисани системи настали у сложеним процесима

биолошке еволуције. Колики је научни допринос Сенише Станковића сагледава се у његовом делу, а оно покрива низ биолошких области истраживања: систематику, морфологију, ембриологију, еволуцију, зоогеографију, екологију и теоријску биологију.

Изучавањем живог света вода Сениша Станковић је почео да се бави током студија у Француској. У том периоду објавио је низ радова о животу неколико врста слатководних риба. Повратком у земљу започео је дугогодишња истраживања на језерима Балкана, а посебно су важна истраживања на Охридском језеру. Охридско језеро је посебно и значајно због своје велике старости и великог броја „живих фосила“, реликтних облика живих бића, у њему, што је управо професор Станковић открио научном свету. Поред Охридског, Сениша Станковић је проучавао живи свет и Преспанског и Скадарског језера, а његово име се у научном свету везује са теоријама о пореклу унутрашњих вода Балканског полуострва.

У радовима Сенише Станковића јасно се препознаје дарвиновски приступ, који заправо јесте еколошки. Наиме, у време када се Сениша Станковић формирао као научник, екологија као наука доживљава свој пуни замах. Пратећи токове ове дисциплине, Сениша Станковић је већ 1933. године објавио књигу *Оквир живота* у којој износи основна начела екологије, визионарски предвиђа проблеме данашњице и изражава оно што код нас термин „животна средина“ подразумева. Ова књига, мада популарно писана, садржи основне поставке екологије као научне дисциплине.

У уџбеника *Екологија животиња* (1962), који по свом садржају, материјалу и начину на који је писан, далеко превазилази оквире универзитетског уџбеника, Сениша Станковић је изнео идеју постепене променљивости услова средине и заједница низ речни ток (уместо до тада општеприхваћене теорије о подељености текућих вода на секторе), који је знатно касније, 1980. године, од америчких научника, публикована као чувени концепт „Речног континуума“ – “River Continuum Concept” – Vannote et al., (1980).

Сениша Станковић је у нашој средини као научник и универзитетски наставник деловао пуних пет деценија. Период у коме је живео окарактерисан је револуционарним развојем природних наука, посебно биологије. Станковић је био активан учесник у овом процесу и борац да се та достигнућа унесу у нашу средину, да се овладавањем нових

сознања истовремено да и креативан допринос развоју наше науке, а кроз сопствена истраживања обогати ризница науке у целини.

Поред биологије, Синиша Станковић је гајио и велику љубав према музици. Још у родном завичају свирао је флауту, а као гимназијалац је размишљао да одустане од биологије и посвети се музици. Ово, знамо, није учинио, али музику никада није у потпуности напустио. Похађао је Музичку школу „Мокрањац“. После Првог светског рата у Београду је посебно међу младима владало велико интересовање за музичку уметност што није заобишло Синишу Станковића. Тако се 1923. године у кући универзитетског професора Александра Лека састајао један кружок љубитеља музике, који је окупљао музичаре аматере – углавном су то били универзитетски наставници и многи познати људи тог времена – а међу њима је био и Синиша Станковић. Тај кружок је 1925. прерастао у Универзитетско музичко удружење *Collegium musicum* које је свој први јавни час одржао 21. априла 1926. године у великој сали Новог универзитета (садашњег Филолошког факултета). Са ратом је престала активност и овог удружења, али Синиша Станковић се није одвајао од своје флауте током рата и о његовој љубави према музици и песми сведочили су његови сарадници и пријатељи.

Синиша Станковић је био члан председништва САНУ у периоду од 1963. до 1966. Био је члан Југословенске академије знаности и умјетности у Загребу, Словенске академије знаности и уметности у Љубљани, дописни члан Универзитета у Греноблу, Универзитета „Св. Кирило и Методије“ у Скопљу, Академије науке и умјетности Босне и Херцеговине, члан Совјетске академије наука и Академије наука Бугарске, почасни доктор Универзитета у Греноблу и Нансију, дописни члан Академије у Нансију и Масарикове академију у Прагу. Био је представник Југославије у Међународном друштву за теоријску и примењену лимнологију, потпредседник Међународног лимнолошког друштва и члан редакције најпознатијег и најстаријег лимнолошког часописа, *Archiv für Hydrobiologie*. Био је члан Америчког друштва за унапређење науке, Америчког еколошког друштва, Зоолошког друштва Француске, Чехословачке и многих других. Био је уредник посебних издања Института за екологију и биогеографију САН, један од оснивача Српског биолошког друштва и његов први председник и почасни председник Друштва еколога Југославије. Био је главни и одговорни уредник часописа *Архив биолошких наука*, оснивач и први уредник

часописа *Екологија*, главни уредник часописа *Дијалектика*. Интензивно је радио на успостављању редовне наставе на факултетима, на организовању научног рада и оснивању научних институција. Допrineо је оснивању Завода за биологију мора у Котору, Института за биологију на полуострву Врањини на Скадарском језеру, Завода за биологију на Природно-математичким факултетима у Сарајеву, Новом Саду и Приштини.

За свој рад проф. Станковић добио је многа признања и одликовања у земљи и иностранству. Како је дуги низ година био један од потпредседника Међународног друштва за теоријску и примењену екологију, на XV Светском конгресу лимнолога 1962. уручена му је медаља „Einar Naumann“ за допринос развоју лимнологије у свету.

Добитник је: Ордена Светог Саве IV реда са повељом (1930), Ордена народног ослобођења (1944), Ордена братства и јединства са златним венцем (1952), Ордена Републике са златним венцем за нарочите заслуге на пољу јавне делатности којом се доприноси општем напретку (1963), Ордена југословенске заставе са лентом (1972), Ордена заслуга за народ првог реда. Добитник је Седмојулске награде за животно дело (1962), Октобарске награде Београда (1958), Награде АВНОЈ-а (1968), Сребрне плакете Чехословачке академије наука, Плакете Универзитета у Нансију (1935), Друштва за пољопривреду и рибарство Републике Француске, Спомен-плакете Београда (1969), Повеље Српског биолошког друштва за заслуге на унапређивању биолошке науке у земљи (1970), Плакете Универзитета „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје (1974).

Извори:

- Тодоровић М, Поповић Р. Синиша Ђ. Станковић (1892-1974). У: Сарић РМ, уредник. Живот и дело српских научника. Београд: САНУ; 2000. Стр. 195-264. (Биографије и библиографије / Српска академија наука и уметности ; књ. 6. Одељење II, Одбор за проучавање живота и рада научника у Србији и научника српског порекла ; књ. 6.
- НАШИХ 70 година : Универзитет у Београду, Институт за биолошка истраживања "Синиша Станковић" / [уредници Павле Павловић, Мирјана Михаиловић, Момир Пауновић]. - Београд : Институт за биолошка истраживања "Синиша Станковић", Универзитет у Београду, 2017 (Београд : Дис публик). - 231 стр. : илустр. ; 30 цм. ИСБН 978-86-80335-06-3.